
GLOSJ, RECENZJE, VARIA
C. VARIA

Maryla Bieniek-Majka¹

**Raport z badań dotyczących oceny jakości kształcenia
i przydatności oferty edukacyjnej
Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy**

1. Wstęp

W celu podwyższenia jakości kształcenia oraz dostosowania oferty edukacyjnej do potrzeb studiujących i rynku pracy Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy od dekady zajmuje się badaniem losów absolwentów oraz oceną przydatności kształcenia w życiu zawodowym. Badania są realizowane w ramach projektu „Losy zawodowe i edukacyjne absolwentów” Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii przez Międzywydziałowy Zakład Ewaluacji Jakości Kształcenia Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej. Po raz pierwszy badanie zostało przeprowadzone wśród studentów I oraz ostatniego roku studiów zarówno pierwszego jak i drugiego stopnia dla kierunków administracja i ekonomia, a także studentów I i V roku jednolitych studiów magisterskich na kierunku prawo. Wybór próby respondentów miał na celu pozyskanie oceny i informacji od studentów zarówno na początku jak i na końcu każdego etapu edukacji. Należy nadmienić, że ciekawe będą wyniki, które będzie można uzyskać za kilka lat, kiedy to będzie można zobaczyć jak ewaluowały oczekiwania badanych dziś studentów pierwszego roku.

2. Metodyka badań

Badanie zostało przeprowadzone w semestrze zimowym roku akademickiego 2015/2016 za pomocą wcześniej opracowanych przez Międzywydziałowy Zakład Ewaluacji Jakości Kształcenia Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej kwestionariuszy ankiet wśród studentów I roku pierwszego stopnia oraz ostatniego roku zarówno pierwszego jak i drugiego stopnia dla kierunków ekonomia

¹ Mgr Maryla Bieniek-Majka – Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy.

i administracja, a także studentów I i V roku jednolitych studiów magisterskich na kierunku prawo. W badaniu brało udział 280 z 393 studentów co stanowiło 71% uprawnionych do badania. Zakres merytoryczny kwestionariuszy był zróżnicowany w zależności od kierunku i poziomu edukacji respondenta. Jednakże pytania można następująco usystematyzować: zatrudnienie (forma, miejsce zatrudnienia, zgodność zatrudnienia z kierunkiem studiów), specjalność studiów, motywy wyboru uczelni, ocena merytorycznej jakości kształcenia oraz przydatności realizowanych przedmiotów, dalsze plany edukacyjne studentów oraz oczekiwania po zakończeniu etapu kształcenia. Uzyskane dane zostały przeanalizowane dla poszczególnych kierunków studiów i wyodrębniono kierunki administracja, ekonomia i prawo.

3. Wyniki badań

ADMINISTRACJA

Administracja jest najstarszym kierunkiem w jakim kształci Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy zarówno na studiach pierwszego jak i drugiego stopnia. Jako kierunek z wieloletnią tradycją cieszy się też sporym zainteresowaniem wśród studentów. W przeprowadzonym badaniu wzięło udział 91% studentów I roku pierwszego stopnia, 59% studentów III roku pierwszego stopnia oraz 76% studentów II roku drugiego stopnia. Studenci administracji to w przeważającej części kobiety, szczególnie wśród studentów studiów pierwszego stopnia (88%, 90%), trochę niższy odsetek kobiet jest na studiach drugiego stopnia – 76%. Studentami administracji są w zdecydowanej większości osoby pracujące. O fakcie, że studia, jako forma podnoszenia kwalifikacji, ma wpływ na zatrudnienie świadczy fakt, że odsetek pracujących wśród studentów ostatniego roku studiów drugiego stopnia jest wyższy o 16 p.p. niż w wśród studentów studiów pierwszego stopnia. Należy zwrócić uwagę na fakt, że studia drugiego stopnia podejmowane są przez absolwentów studiów pierwszego stopnia realizowanych nie tylko w Kujawsko-Pomorskiej Szkole Wyższej, ale i w innych placówkach, także na innych kierunkach. Zdecydowana większość studentów jest zatrudniona na umowę o pracę (91%–74%), ale nie zawsze zgodnie z kierunkiem studiów (44%–68%). Studenci pracują w jednostkach administracji publicznej (22%–29%), administracji samorządowej (7%–18%), czy w innych instytucjach wykonując pracę administracyjną (15%–37%). Studenci też prowadzą własną działalność gospodarczą (6%–10%).

Tabela 1. Studenci kierunku administracja I i III roku studiów pierwszego stopnia oraz II roku drugiego stopnia według płci i zatrudnienia

Wyszczególnienie	ADMINI-STRACJA I rok studia pierwszego stopnia	Udział	ADMINI-STRACJA III rok studia pierwszego stopnia	Udział	ADMINI-STRACJA II rok studia drugiego stopnia	Udział
Płeć						
Kobieta	38	88%	47	90%	59	76%
Mężczyzna	5	12%	5	10%	19	24%
Zatrudnienie						
Tak	34	79%	41	79%	74	95%
Nie	9	21%	11	21%	4	5%
Forma zatrudnienia						
Umowa o pracę	31	91%	34	83%	55	74%
Inne	3	9%	7	17%	19	26%
Zatrudnienie zgodnie z kierunkiem studiów						
Tak	15	44%	28	68%	37	50%
Nie	19	56%	13	32%	37	50%
Miejsce pracy						
Administracja publiczna	9	26%	12	29%	16	22%
Administracja samorządowa	5	15%	3	7%	13	18%
Inna instytucja – praca w administracji	5	15%	15	37%	11	15%
Własna działalność gospodarcza	2	6%	4	10%	7	9%
Inne	13	38%	7	17%	27	36%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Aktywność zawodowa studentów ma wpływ na wybierane przez nich specjalizacje. Największą popularnością cieszą się specjalizacje – administracja publiczna (81% – 41%), administracja gospodarcza (21% – 5%), czy bezpieczeństwo publiczne (38% – 5%). Studenci I roku studiów pierwszego stopnia zainteresowani są także specjalnością taką jak: organizacja i zarządzanie, czy administracja samorządowa.

Tabela 2. Planowana i realizowana specjalność studiów wśród studentów administracji

Wyszczególnienie	ADMINI-STRACJA I rok studia pierwszego stopnia	Udział	ADMINI-STRACJA III rok studia pierwszego stopnia	Udział	ADMINI-STRACJA II rok studia drugiego stopnia	Udział
Administracja publiczna	24	56%	42	81%	32	41%
Administracja samorządowa	2	5%	0	0%	0	0%
Administracja gospodarcza	2	5%	0	0%	16	21%
Administracja skarbowa	1	2%	0	0%	0	0%

Administracja w służbie zdrowia	1	2%	0	0%	0	0%
Nowoczesne formy administracji	1	2%	0	0%	0	0%
Bezpieczeństwo publiczne	2	5%	10	19%	30	38%
Organizacja i zarządzanie	7	16%	0	0%	0	0%
Prawo w biznesie	1	2%	0	0%	0	0%
Brak odpowiedzi	2	5%	0	0%	0	0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Studenci kończący studia pierwszego stopnia dobrze oceniają merytoryczną jakość kształcenia i jako najbardziej przydatne przedmioty podają najczęściej: prawo pracy, prawo cywilne, instytucje i źródła prawa UE, prawo karne, dostęp do informacji publicznej, ochrona informacji niejawnych, czy postępowanie administracyjne oraz języki obce. Natomiast studenci kończący studia drugiego stopnia także pozytywnie oceniają merytoryczną jakość kształcenia, ale wymieniają jako przydatne przedmioty najczęściej: prawo administracyjne, postępowanie administracyjne, zarządzanie kryzysowe, zarządzanie zasobami ludzkimi, politykę społeczną, a także języki obce. Dobrą ocenę merytoryczną potwierdza fakt, że studenci polecają uczelnię swoim najbliższym i znajomym. 30% studentów I roku studiów pierwszego stopnia wybrało właśnie z polecenia Kujawsko-Pomorską Szkołę Wyższą w Bydgoszczy, a 28% ze względu na dobrą opinię o szkole. Znaczenie przy wyborze szkoły ma też przystępne czesne i dogodna lokalizacja.

Tabela 3. Czynniki wpływające na wybór uczelni przez studentów administracji I roku studiów pierwszego stopnia

Wyszczególnienie	Liczba studentów	Udział
Lokalizacja, dojazd	9	21%
Dobry plan zajęć	7	16%
Przystępne czesne	10	23%
Dobre opinie o szkole	12	28%
Z polecenia	13	30%
Dobra oferta na rynku	3	7%
Chęć podwyższenia kwalifikacji	3	7%
Ciekawe, przydatne kierunki	3	7%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Kolejnym potwierdzeniem zadowolenia z merytorycznej jakości i przydatności przekazywanych treści jest fakt, że ponad połowa studentów III roku studiów pierwszego stopnia planuje dalej kontynuować kształcenie na studiach drugiego stopnia właśnie w KPSW w Bydgoszczy.

Tabela 4. Dalsze plany edukacyjne studentów administracji III roku studiów pierwszego stopnia

Wyszczególnienie	Liczba studentów	Udział
Studia drugiego stopnia na KPSW	30	58%
Studia podyplomowe	2	4%
Inne formy np. kursy	7	13%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Zarówno dla studentów kończących studia pierwszego jak i drugiego stopnia zakończenie studiów da im osobistą satysfakcję. Studenci kończący studia pierwszego stopnia w większej mierze oczekują gratyfikacji w postaci lepszego stanowiska, czy przeszerogowania oraz uznania kierownictwa w pracy niż ich starsi koledzy.

Tabela 5. Oczekiwania studentów ostatniego roku administracji studiów pierwszego i drugiego stopnia po zakończeniu studiów

Wyszczególnienie	ADMINISTRACJA III rok studia pierwszego stopnia	Udział	ADMINISTRACJA II rok studia drugiego stopnia	Udział
Osobista satysfakcja	32	62%	39	50%
Dobra atmosfera i współpraca	7	13%	6	8%
Uznanie kierownictwa zakładu	14	27%	9	12%
Gratyfikacji (lepszego stanowiska, przeszerogowania, utrzymania miejsca pracy)	28	54%	35	45%
Zmiany zakładu w celu poprawy warunków pracy i płacy	18	35%	28	36%
Inne – podjęcie pracy	3	6%	3	4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Natomiast zarówno studenci III roku studiów pierwszego stopnia jak i studenci II roku studiów drugiego stopnia w takim samym stopniu oczekują, po zakończeniu studiów, zmiany zakładu pracy w celu poprawy warunków pracy i płacy.

EKONOMIA

Na kierunku ekonomia przebadano 94% studentów I roku i 69% studentów III roku studiów pierwszego stopnia oraz 46% studentów II roku studiów drugiego stopnia.

Tabela 6. Studenci ekonomii I i III roku studiów pierwszego stopnia oraz II roku drugiego stopnia wg płci, miejsca zamieszkania i zatrudnienia

Wyszczególnienie	EKONOMIA I rok studia pierwszego stopnia	Udział	EKONOMIA III rok I°	Udział	EKONOMIA II rok studia drugiego stopnia	Udział
Płeć						
Kobieta	13	87%	22	76%	15	71%
Mężczyzna	2	13%	7	28%	6	29%
Miejsce zamieszkania						
Miasto	bd	bd	18	62%	10	48%
Wieś	bd	bd	11	38%	11	52%
Zatrudnienie						
Tak	12	80%	21	72%	16	76%
Nie	3	20%	8	28%	5	24%
Forma zatrudnienia						
Umowa o pracę	9	75%	17	81%	13	81%
Inne	3	25%	3	14%	2	13%
Brak odpowiedzi	0	0%	1	5%	1	6%
Zatrudnienie zgodnie z kierunkiem studiów						
Tak	2	17%	9	41%	8	50%
Nie	10	83%	13	59%	7	44%
Brak odpowiedzi	0	0%	0	0%	1	6%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Wśród studentów ekonomii dominują kobiety, jest ich 87% na pierwszym roku, ale w trakcie trwania studiów ich odsetek spada i stanowią 76% na III roku studiów pierwszego stopnia i 71% na II roku studiów drugiego stopnia. Miejsce zamieszkania studentów jest zróżnicowane: 62% badanych z III roku studiów pierwszego stopnia pochodzi z miasta, ale na II roku studiów drugiego stopnia większość z nich, bo 52%, pochodzi ze wsi. Biorąc pod uwagę zatrudnienie i fakt, że 81% studentów III roku studiów pierwszego stopnia i II roku studiów drugiego stopnia pracuje na umowę o pracę to można domniemać, że wieś jaką zamieszkują to satelitarne tereny miasta. Możemy zauważyć ciekawy rozkład zatrudnienia wśród studiujących ekonomię, gdyż większy odsetek pracujących zauważamy wśród studentów I roku studiów pierwszego stopnia (80%), niż studentów kończących poziom edukacji pierwszego stopnia-72%, czy drugiego stopnia-76%. Należy zaznaczyć, że wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia rośnie odsetek studentów pracujących zgodnie z kierunkiem studiów. Wśród studentów I roku studiów pierwszego stopnia pracuje zgodnie z kierunkiem studiów 17% badanych, a wśród tych z II roku studiów drugiego stopnia już połowa. Pracują oni na rozmaitych stanowiskach między innymi takich jak:

kierownik ds. sprzedaży, specjalista sprzedaży, sprzedawca, sprzedawca produktów finansowych, księgowa, referent, specjalista, inspektor, handlowiec, doradca klienta, specjalista ds. rekrutacji, kasjer, podinspektor ds. oświaty, referent GOPS, pracownik administracji, logistyk, kontroler jakości, magazynier, pracownik produkcyjny, motorniczy, operator wózka widłowego, czy higienistka stomatologiczna. Jednakże połowa z badanych studentów na ostatnim roku studiów zarówno pierwszego jak i drugiego stopnia zatrudnionych jest w różnorodnych spółkach.

Tabela 7. Studenci ostatniego roku studiów pierwszego i drugiego stopnia według miejsca zatrudnienia

Wyszczególnienie	EKONOMIA III rok studia pierwszego stopnia	Udział	EKONOMIA II rok studia drugiego stopnia	Udział
Przedsiębiorstwo	6	29%	0	0%
Spółka	11	52%	8	50%
Inna instytucja	4	19%	5	31%
Własna działalność gospodarcza	0	0%	1	6%
Brak odpowiedzi	0	0%	2	13%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Możemy zauważyć, że dominujący charakter pracy badanych studentów związany jest z rachunkowością i finansami. Jest to zbieżne ze specjalnością, która jest najczęściej wybierana wśród studentów ostatnich lat studiów pierwszego i drugiego stopnia, a także z zamiarem wyboru specjalności wśród studentów I roku studiów pierwszego stopnia.

Tabela 8. Studenci III roku studiów pierwszego stopnia oraz II roku studiów drugiego stopnia wg specjalności

Wyszczególnienie	EKONOMIA III rok studia pierwszego stopnia	Udział	EKONOMIA II rok studia drugiego stopnia	Udział
Rachunkowość przedsiębiorstw i finanse	29	100%	14	67%
Ekonomika menedżerska	0	0%	7	33%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Tak jak koledzy z wyższych roczników, którzy wybrali przede wszystkim specjalność rachunkowość i finanse studenci I roku w większości planują wybór właśnie tej specjalności.

Tabela 9. Studenci I roku studiów pierwszego stopnia według planowanego wyboru specjalności

Wyszczególnienie	Liczba studentów	Udział
Rachunkowość i finanse	10	67%
Prawo podatkowe i rachunkowość	3	20%
Logistyka	1	7%
Prawo w biznesie	1	7%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Wybór specjalności jest podyktowany potrzebami rynku pracy w tym zakresie, świadczy o tym wysoka ocena przydatności realizowanych przedmiotów. Najwyżej respondenci ocenili przydatność rachunkowości finansowej, rachunkowości zarządczej, finansów przedsiębiorstw, analizę ekonomiczną. Zaznaczyli też użyteczność makroekonomii, ekonometrii, wnioskowania statystycznego, czy zarządzania zasobami ludzkimi i komunikacji interpersonalnej. Merytoryczna jakość kształcenia została pozytywnie oceniona przez respondentów z III roku studiów pierwszego stopnia i II roku studiów drugiego stopnia. Dobra opinia i atrakcyjna oferta uczelni ma odzwierciedlenie w motywach jej wyboru wśród studentów I roku studiów pierwszego stopnia. Najczęściej wymieniane czynniki decydujące o wyborze właśnie KPSW w Bydgoszczy to atrakcyjna oferta i ciekawe specjalności (40%) oraz *ex aequo* dobra opinia oraz dogodna lokalizacja i dojazd – po 27% wskazań.

Tabela 10. Motywy wyboru Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej przez studentów I roku studiów pierwszego stopnia kierunku ekonomia

Wyszczególnienie	Liczba studentów	Udział
Awans zawodowy	2	13%
Dojazd, lokalizacja	4	27%
Atrakcyjna oferta, ciekawe specjalności	6	40%
Dobra opinia	4	27%
Z polecenia	1	7%
Przystępne czesne	2	13%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Potwierdzeniem jakości kształcenia oraz zadowolenia z wyboru uczelni jest fakt, że pośród badanych studentów III roku studiów pierwszego stopnia 55% zamierza kontynuować naukę na studiach drugiego stopnia dalej w murach Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy. 7% badanych zamierza uczestniczyć w studiach podyplomowych, pozostali najprawdopodobniej nie mają w tej chwili dalszych planów edukacyjnych.

Tabela 11. Dalsze plany edukacyjne studentów III roku studiów pierwszego stopnia kierunku ekonomia

Wyszczególnienie	liczba studentów	Udział
Studia drugiego stopnia KPSW	16	55%
Studia podyplomowe	2	7%
Inne formy np. kursy	0	0%
Brak odpowiedzi	11	38%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Studenci po zakończeniu kolejnego etapu edukacji mają zbieżne oczekiwania. Najważniejsza dla studentów kończących zarówno studia pierwszego jak i drugiego stopnia jest osobista satysfakcja. Studenci kończący studia pierwszego stopnia w 62% oczekują gratyfikacji w postaci lepszego stanowiska pracy, przeszerogowania płacowego, a studenci kończący studia drugiego stopnia w 29% spodziewają się takiej gratyfikacji. 14% spośród badanych studentów kończących studia drugiego stopnia oczekuje znalezienia pracy, a respondenci zarówno kończący studia pierwszego (38%) jak i drugiego stopnia (33%) zamierzają zmienić zakład pracy, w którym pracują w celu polepszenia warunków pracy i płacy.

Tabela 12. Oczekiwania studentów ostatniego roku kierunku ekonomia studiów pierwszego i drugiego stopnia po zakończeniu studiów

Wyszczególnienie	EKONOMIA III rok studia pierwszego stopnia	Udział	EKONOMIA II rok studia drugiego stopnia	Udział
Osobista satysfakcja	17	59%	14	67%
Dobra atmosfera i współpraca	2	7%	2	10%
Uznanie kierownictwa zakładu	8	28%	5	24%
Gratyfikacji (lepszego stanowiska, przeszerogowania, utrzymania miejsca pracy)	18	62%	6	29%
Zmiany zakładu w celu poprawy warunków pracy i płacy	11	38%	7	33%
Inne – podjęcie pracy	0	0%	3	14%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Magistranci zapytani o dalsze plany edukacyjne zadeklarowali, że 38% z nich zamierza uczestniczyć w kursach, najczęściej związanych z księgowością, 33% zamierza kontynuować naukę na studiach podyplomowych, a 1 osoba (5%) rozwijać się naukowo na studiach trzeciego stopnia.

PRAWO

Badanie zostało przeprowadzone wśród studentów pierwszego jak i ostatniego roku. W badaniu wzięło udział 75% studentów z I roku oraz 82% studentów V roku.

Tabela 13. Studenci prawa I i V roku wg płci, miejsca zamieszkania, zatrudnienia, zadowolenia z pracy oraz chęci zmiany pracy

Wyszczególnienie	PRAWO I rok	Udział	PRAWO V rok	Udział
Płeć				
Kobieta	11	73%	19	72%
Mężczyzna	4	27%	8	28%
Miejsce zamieszkania				
miasto	10	67%	20	74%
Wieś	5	33%	7	26%
Zatrudnienie				
Tak	11	73%	22	81%
Nie	4	27%	5	19%
Forma zatrudnienia				
umowa o pracę	6	55%	bd	bd
inne	5	45%	bd	bd
Zadowolenie z pracy				
tak	10	91%	13	59%
nie	1	9%	5	23%
brak odpowiedzi			4	18%
Chęć zmiany pracy				
Tak	bd	bd	9	41%
Nie	bd	bd	13	59%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Studenci prawa to przede wszystkim kobiety (73% i 72%), pochodzące przeważnie z miasta (67% i 74%) i są to osoby pracujące. Jednakże należy zwrócić uwagę na wyższy o 8 p.p. odsetek osób zatrudnionych na ostatnim roku w porównaniu do tych z pierwszego roku, a także mniejsze zadowolenie z pracy. Mimo, że 59% studentów ostatniego roku jest zadowolonych z pracy, to 41% myśli o zmianie pracy. Studenci pracują na różnych stanowiskach, w różnych miejscach takich jak np.: sąd rejonowy, urząd skarbowy, kancelaria komornicza, agencja ubezpieczeniowa, administracja samorządowa, szkoła podstawowa, uczenia wyższa, policja, wojsko oraz zupełnie nie związane z kierunkiem studiów jak sieci handlowe, przedsiębiorstwa budowlane szkoła językowa, czy gabinet kosmetyczny.

Tabela 14. Oczekiwania studentów I roku prawa po ukończeniu studiów i uzyskaniu tytułu magistra

Wyszczególnienie	Liczba studentów	Udział
Osobista satysfakcja	10	67%
Gratyfikacja (lepsze stanowisko pracy, przeszerogowanie płacowe, nagroda, utrzymanie stanowiska pracy)	4	27%
Zmiana zakładu pracy w celu poprawy warunków płacy i pracy	3	20%
Dalsza edukacja (aplikacja, studia podyplomowe)	11	73%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Studenci I roku oczekują, że po uzyskaniu tytułu magistra będą kontynuować edukację uzyskując aplikację, bądź podejmując studia podyplomowe (73% badanych). Ważne też dla większości z nich (67%) jest osobista satysfakcja z faktu ukończenia studiów wyższych (67%). Należy zauważyć, że 27% badanych oczekuje gratyfikacji w postaci lepszego stanowiska pracy, lepszego zaszeregowania, a 20% badanych chciałby zmienić pracę w celu poprawy warunków płacy i pracy. Podobne oczekiwania zgłaszają studenci ostatniego roku. Odpowiadając na pytanie otwarte dotyczące oczekiwań wskazywali na uzyskanie gratyfikacji w postaci lepszych zarobków, możliwości znalezienia pracy w zawodzie, uzyskanie aplikacji, czy rozwój naukowy. Chęć podnoszenia kwalifikacji i rozwoju potwierdzają odpowiedzi na pytanie o plany z zakresu dalszej edukacji.

Tabela 15. Dalsze plany edukacyjne studentów V roku prawa

Wyszczególnienie	Liczba studentów	Udział
Aplikacja	10	37%
Studia podyplomowe	7	26%
Studia trzeciego stopnia (doktoranckie)	5	19%
Inne	4	15%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

Aplikację chciałoby uzyskać 37% badanych, 26% kontynuować naukę na studiach podyplomowych, a 19% pracować naukowo i uzyskać stopień doktora. Studenci wysoko oceniają przydatność przede wszystkim przedmiotów kierunkowych oraz dobrą merytoryczną jakość kształcenia. Jako najbardziej przydatne przedmioty wymieniali najczęściej prawo cywilne, prawo karne, prawo administracyjne, prawo pracy, prawo handlowe, prawo wykroczeń czy postępowanie egzekucyjne.

4. Zakończenie

Studenci Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii studiujący na różnych kierunkach i specjalnościach mają kilka cech wspólnych.

- Wszystkie kierunki zdominowane są przez kobiety, choć ich odsetek na wyższym stopniu studiów maleje. Może być to spowodowane trudnościami pogodzenia kariery zawodowej, rozwoju osobistego i życia rodzinnego.
- Zdecydowana część studentów pracuje i to na umowę o pracę. Taka forma zatrudnienia daje z jednej strony stabilność do zawarcia kilkuletniego zobowiązania jakim jest niestacjonarne kształcenie w jednostce niepublicznej. Z drugiej strony wysoki odsetek pracujących studentów świadczy o potrzebie podnoszenia kwalifikacji właśnie na drodze ukończenia studiów wyższych. Potwierdzeniem tego może być fakt zwiększania się odsetka pracujących wraz z podnoszeniem wykształcenia na kierunku administracja i prawo. Paradoksalnie wśród studentów ekonomii zauważamy tendencję odwrotną. Należy też zaznaczyć, że wraz ze wzrostem wykształcenia wzrasta odsetek osób pracujących zgodnie z kierunkiem studiów.
- Badani studenci pozytywnie oceniają merytoryczną jakość kształcenia na uczelni. Potwierdzeniem tego jest fakt, że sami wybierają dalszą edukację w murach KPSW, a także polecają ją innym. Studenci I roku studiów pierwszego stopnia zadeklarowali, że na decyzję wyboru uczelni, oprócz polecenia, miała wpływ dobra opinia o szkole, a także dogodna lokalizacja i przystępne czesne.
- Uzyskanie wykształcenia wyższego i tytułu zawodowego: licencjat lub magister ma dać studentom przede wszystkim osobistą satysfakcję. Jednakże oczekują oni także zauważenia tego faktu przez przełożonych i gratyfikacji w postaci zmiany stanowiska pracy lub zaszeregowania płacowego. Dla części z nich ma to być szansą na uzyskanie możliwości do zmiany miejsca zatrudnienia i polepszenia swoich warunków pracy i płacy.

Krystyna Kwaśniewska¹

Problematyka senioralna jako istotne zadanie polityki społecznej

1. Wstęp

Kwestie z zakresu problematyki senioralnej, często poruszał w swych rozważaniach Ojciec Święty Jan Paweł II. W szczególności podkreślał moralne aspekty starości, w tym godność człowieka starego. Stąd niniejszy artykuł składa się z dwóch części. Część I poświęcona jest przemówieniom Ojca Świętego na temat starości, a Część II również dotyczy starości, lecz w wybranych aspektach naukowych i obecnej działalności praktycznej.

Część I

Jan Paweł II o ludziach w podeszłym wieku

Jan Paweł II Ojciec Święty problem starości przedstawiał w przemówieniach adresowanych do osób starszych. Podejmował tę kwestię od zawsze. Na przykład w dniu 21 czerwca 1982 roku na spotkaniu z uczestnikami pielgrzymki Federacji Organizacji Emerytów i Osób Starszych, oraz w tym samym roku (8 listopada) spotkał się z osobami starszymi w Walencji. Temat starości wystąpił także w przemówieniu Ojca Świętego wygłoszonym podczas konferencji zorganizowanej w dniu 31 października 1998 roku przez Papieską Radę ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia pt. Kościół a ludzie starsi. Treści i przemyślenia ujęte w tym przemówieniu zostały pogłębiane i rozwinięte w „Liście do moich Braci i Sióstr – ludzi w podeszłym wieku” (1 października 1999 roku). Papież podkreślił, że rok, w którym ten list ukazał się, zbiega się z ogłoszonym przez

¹ Dr hab. Krystyna Kwaśniewska, prof. nadzw. KPSW – Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy.

ONZ Rokiem Osób Starszych. Wiele uwagi w wystąpieniach papieża dotyczy moralnych aspektów starości, które także przedstawione zostały w encyklice *Ewangelium Vita*.

Nie można pominąć jeszcze jednego listu papieskiego z dnia 3 kwietnia 2002 roku, skierowanego do uczestników II Światowego Zgromadzenia poświęconego problemom starzenia się ludności. W liście tym szczególnie podkreśla godność ludzi starszych, która nie starzeje się. Porusza jeszcze kilka problemów ludzi starszych i wskazuje na potrzebę ich rozwiązania.

Aby nie pominąć ważnych i głębokich treści zawartych w słowach wystąpień Jana Pawła II przytoczone zostaną z wymienionych listów papieskich wybrane teksty bezpośrednio odniesione do starości:

List do moich Braci i Sióstr – ludzi w podeszłym wieku (1.10.1999 r.)

Myślę ogarniam też was, którzy przeżyliście już czasów wiele, drodzy ludzie starzy wszystkich języków i kultur. Kieruję do was ten List w roku, który Organizacja Narodów Zjednoczonych słusznie postanowiła poświęcić osobom w podeszłym wieku, aby zwrócić uwagę całego społeczeństwa na położenie tych, którzy dźwigając brzemię lat, muszą często zmagać się z wieloma trudnymi problemami.

Ludzie starzy pomagają nam mądrzej patrzeć na ziemskie wydarzenia, ponieważ dzięki życiowym doświadczeniom zyskali wiedzę i dojrzałość. Są strażnikami pamięci zbiorowej, a więc mają szczególny tytuł, aby być wyrazicielami wspólnych ideałów i wartości, które są podstawą i regułą życia społecznego. Wykluczyć ich ze społeczeństwa znaczy w imię nowoczesności pozbawionej pamięci odrzucić przeszłość, w której zakorzeniona jest teraźniejszość. Ludzie starsi dzięki swej dojrzałości i doświadczeniu mogą udzielać młodym rad i cennych pouczeń.

Mówiąc o ludziach starych, muszę zwrócić się także do młodych z zachętą, aby towarzyszyli im swoja obecnością. Wzywam was, młodzi przyjaciele byście traktowali ich wielkodusznie i z miłością. Starsi potrafią dać wam znacznie więcej, niż możecie sobie wyobrazić. Wszyscy znamy ludzi starych, którzy mogą być wymownym przykładem zdumiewającej młodości i żywotności ducha. Tych, którzy się z nimi stykają, potrafią słowem pobudzać do działania, dodając otuchy własnym przykładem. Kruchość ludzkiego istnienia, w sposób najbardziej wyrazisty ujawniająca się w starszym wieku, staje się w tej perspektywie przypomnieniem o wzajemnej zależności i nieodzownej solidarności między różnymi pokoleniami, jako że każdy człowiek potrzebuje innych i wzbogaca się dzięki darom i charyzmatom wszystkich.

List do uczestników II Światowego Zgromadzenia poświęconego problemom starzenia się ludności, Rzym 3.04.2002 r.

Jak powiedział Ojciec Święty: Przede wszystkim trzeba patrzeć na ludzi starszych w świetle ich godności ludzkiej, która nie zanika w miarę upływu lat i pogarszania się stanu psychicznego i fizycznego. Oczywiście tego typu postawa może zakorzenić się tylko w społeczeństwie zdolnym przewyciężyć rozpowszechnione stereotypy, wedle których o wartości człowieka stanowi młodość, wydajność, fizyczna żywotność i pełnia zdrowia. Doświadczenie uczy, że brak tego pozytywnego nastawienia sprzyja marginalizacji ludzi starszych i skazuje ich na samotność porównywalną do prawdziwej śmierci społecznej.

Afirmacja godności człowieka starszego, jeśli ma być wiarygodna i autentyczna, winna znajdować wyraz w działaniach politycznych zmierzających do sprawiedliwego podziału zasobów, tak aby wszyscy obywatele, w tym także ludzie starsi, mogli z nich korzystać.

Jest to trudne zadanie, któremu można sprostać jedynie stosując zasadę solidarności, wymiany międzypokoleniowej i wzajemnej pomocy. Tę solidarność trzeba urzeczywistniać nie tylko w ramach poszczególnych narodów, ale także w relacjach międzynarodowych, podejmując ofiarne działania, w których uwzględnione zostaną głębokie nierówności ekonomiczne i społeczne.

Cześć II

Problematyka senioralna w aspekcie literatury, regulacji prawnych oraz podmiotów powołanych do realizacji zadań wynikających z regulacji prawnych

Próby określenia przedziału wieku człowieka starego

Śledząc literaturę dotyczącą ostatniej fazy życia człowieka, czyli ludzi w podeszłym wieku zauważa się duże zainteresowanie przedstawicieli wielu dyscyplin naukowych, wyrażające się licznymi publikacjami książkowymi jak i artykułami zawartymi głównie w „Gerontologii Polskiej”, „Polityce Społecznej”, i „Pracy socjalnej”.

Prace jak i dyskusje z tego zakresu zagadnień najczęściej pojawiają się od roku 1999 t.j. od czasu ogłoszenia przez ONZ roku 1999 „Rokiem Seniora”. Jest

to wynikiem najprawdopodobniej wzrastającej liczby ludności na skutek wydłużenia średniej trwania życia, spadkiem umieralności, oraz na skutek spadku urodzeń. Tendencja ta dotyczy także Polski i jak podaje GUS będzie pogłębiać się do 2050 r. Starzenie się społeczeństwa doprowadza do zwiększania usług w szczególności zdrowotnych i długoterminowej różnorodnej opieki. Zaznaczyć przy tym należy, że starość nie zaskakuje gwałtownie, lecz przebiega etapami. Przebieg starości uzależniony jest bowiem warunkami życia, inaczej przebiega na wsi i w miastach a także odmiennie w odniesieniu do kobiet i mężczyzn.

Zasadniczo panuje zgodna wśród naukowców, co do kolejności procesu starzenia się człowieka określając jako działanie „czasu na osobę”. Ponadto przyjęto okres starzenia się w trzech uporządkowanych wymiarach tj. biologicznym, psychicznym i społecznym, przy czym granice pomiędzy poszczególnymi etapami starzenia się są płynne, najczęściej w zależności od warunków życia.

Cezura wieku człowieka starego jest różnie określana przez demografów, polityków czy specjalistów polityki społecznej. Przyjęto ogólnie, że istotną cezurą uznania człowieka za starego jest przejście na emeryturę, co oznaczono jako dolną granicę starości.

Przyjęcie przez wielu specjalistów zarówno naukowców jak i praktyków jako dolną granicę starości, wiek przechodzenia na emeryturę wymagać będzie korekty przyjętych kryteriów podziału ludności starej z powodu ustalenia przez Rząd przechodzenie na emeryturę w wieku 67 lat dla kobiet i mężczyzn. W tym opracowaniu nie przyjęto tego kryterium, ponieważ Prezydent Polski zapowiedział przywrócenie, z poprzednich lat, wiek przechodzenia na emeryturę odmienny dla kobiet i mężczyzn. Kształtowanie się podeszłego wieku ludności najlepiej zobrazują przykłady. Jak podaje J. Auleytner za B. Szatur-Jaworska okres starzenia się przebiega wg czterech okresów:

- 60–69 lat – wiek początkowej starości,
- 70–74 lata wiek przejściowy między początkową starością a wiekiem o ograniczonej sprawności fizycznej i umysłowej,
- 75–84 lata wiek zaawansowanej starości,
- 85 lat i więcej niedołączna starość.

Inaczej kwestie kategorii wiekowych starzenia się przedstawia A. Leszczyńska-Rejchert wg ujęć różnych autorów:

Wg ujęcia A. Bochenek następująco:

- 60–70 lat I stopień,
- 70–80 lat II stopień,
- 80–90 lat III stopień.

D.B. Branley wyróżnia cztery okresy:

- 60–65 lat okres przedemerytalny,

- 65–70 lat okres emerytalny,
- 70–90 lat wiek starczy,
- Powyżej 90 lat wiek sędziwy.

K. Dzień dzieli starość na cztery podokresy:

- 60–69 lat – wiek początkowej starości,
- 70–74 lat – wiek przejściowy,
- 75–84 lata – wiek zaawansowanej starości,
- 85 lat i więcej – wiek niedołęźnej starości.

Są naukowcy np. W. Pędich, którzy dopatrują się dwóch okresów starości:

- do 70 roku życia – wczesna starość,
- powyżej 70 roku życia – późna starość.

Interesującym kryterium podziału kategorii ludzi starych jest kryterium z uwzględnieniem podziału na kobiety i mężczyzn.

Natomiast geriatrzy kijowscy wyodrębnili trzy okresy:

- 60–74 lata – wiek podeszły,
- 75–90 lat – wiek starczy,
- powyżej 90 lat wiek sędziwy, zwany także długowiecznością.

Nie mnożąc przykładów przykładów można przytoczyć jeszcze tylko kwalifikację aspektów Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), a mianowicie:

- 45–59 lat 0 wiek przedstarczy,
- 60–74 lata – wczesna starość,
- 75–89 lat – późna starość,
- 90 lat i więcej – długowieczność.

Według opinii ekspertów Światowej Organizacji Zdrowia osoby, które dożywają wieku sędziwego zasadniczo pochodzą z rodzin długowiecznych i mogą one przez dłuższy czas wykazywać dużą żywotność i być sprawnym zarówno pod względem fizycznym jak i intelektualnym.

Jak zauważa M. Straś-Romanowska różne progi starości są wynikiem indywidualnego obrazu tempa starzenia się oraz różnic preferencyjnych w wyborze kryteriów starości.

Na zakończenie tej kwestii przytoczę uwagi demografów na tzw. podwójny proces starzenia się ludności, co oznacza udział ludności w wieku powyżej 60 lat w ogólnej liczbie ludności oraz wzroście i udziale subpopulacji osób w wieku 75 lat i więcej. Ta grupa ludności będzie stanowić większy udział w ogólnej strukturze ludności. Istotną cechą charakterystyczną tej grupy ludności będzie coraz wyższy poziom wykształcenia i to zarówno w mieście jak i na wsi. Będzie to miało znaczenie w formach zaspakajania potrzeb.

Stosowane sformułowania dla określenia wieku podeszłego

Po przykładowo pokazanych przedziałach wiekowych, warto w tym opracowaniu przedstawić stosowane zarówno potocznie jak i w nauce określenia wieku podeszłego. Wiek ludzi utożsamianych ze starością nazywa się: ludźmi starymi, w starszym wieku, starcami, późną dorosłością, trzecim wiekiem życia, wiekiem sędziwym, starością właściwą, a także seniorami. Z uwagi na większość określeń dających pejoratywny wydźwięk, należałoby przyjąć dla osób w wieku podeszłym określenie „seniorów”. Niezależnie od niejednoznacznego stosunku społeczności do ludzi starych, charakterystyczną cechą tej grupy ludności jest i będzie coraz wyższy poziom wykształcenia i zarówno w miastach jak i na wsi, z czym należy się liczyć, z formami i poziomem zaspakajania różnorodnych potrzeb.

To różnorodne określenie wynika z braku jednej definicji, nie tylko dla progu starości, ale także nazwy wieku. Jest natomiast polityka realizacji interesów osób starszych² rozumiana jako działania, które w sposób planowy i celowy mają wpłynąć na poprawę sytuacji życiowej. Służy temu system świadczeń związanych z zabezpieczeniem społecznym tylko tej grupy. W tym ujęciu, jak podaje P. Błędowski³ podstawowym celem jest kompensacja malejących z wiekiem możliwości samodzielnego zaspakajania potrzeb, integracja z lokalną społecznością oraz przygotowanie do starości.

Istotne problemy starszego pokolenia

Analizując różne opisy i oceny starszego pokolenia tak przez naukę jak i praktykę uznać należy za najbardziej istotne to zagadnienie związane z problemami jakie przeżywa to pokolenie, pomimo ich mądrości życiowej. W tym opracowaniu zwracana zostanie uwaga tylko na te problemy, które w życiu starszej generacji stanowią bardzo ważne i są możliwe do zrealizowania.

Najważniejszym problemem ludzi starszych jest pogodzenie się z nową sytuacją życiową i przystosowanie się do właściwej starości⁴. Jest to problem

² P. Błędowski, *Kwestia starości w UE i w Polsce*, [w:] K. Głębińska (red.), *Spoleczne skutki integracji Polski z UE*, Warszawa 1999; D. Dyczewski, *Ludzie starzy i starość w społeczeństwie i kulturze*, Lublin 1994; J. Piotrowski, *Gerontologia i geriatria*, [w:] *Encyklopedia seniora*, Warszawa 1986.

³ P. Błędowski, *Samodzielność osób starszych jako zadanie polityki społecznej*, „Gerontologia Polska”, nr 6 (3–4).

⁴ A. Nowicka (red.), *Wybrane problemy osób starszych*, Kraków 2006.

trudny, gdyż wiąże się z utratą najważniejszych wartości t.j. zdrowia, kondycji i atrakcyjności fizycznej, a także utrata bliskich osób (małżonka, krewnych, przyjaciół), statusu społecznego i ekonomicznego, utrata przydatności i prestiżu oraz wizja zbliżającej się śmierci.

Są przypadki nieprzystosowania osób starszych do nowej sytuacji i wyrażają się często: biernością, depresją, roszczeniową postawą wobec otoczenia, egocentryzmem, ucieczką w fantazje, oraz wrogością i agresywnością.

Równie dotkliwym problemem jest samotność, która pojawia się w skutek usamodzielnienia się dzieci, a także w skutek śmierci partnera. Problem samotności pojawia się także w związku z opuszczeniem kraju i rodziny przez młodzież, głównie do krajów unijnych w ramach dostępności rynku pracy, a osoby starsze często pozbawione są w pobliżu siebie kogoś z bliskiej rodziny. Problem samotności pogłębił się także na skutek zwiększającego się odsetka rodzin bezdzietnych.

Mieszkanie w życiu osoby starszej odgrywa ważną rolę gdyż jest jego głównym środowiskiem, w którym przebywa, zaspokaja potrzeby i podejmuje różne formy aktywności miarą ograniczenia sprawności fizycznej staje się jego „światem”⁵. Często osoby starsze zamieszkują starą substancję mieszkania o gorszym standardzie i uboższym wyposażeniu w podstawowe instalacje a do tego na peryferiach miasta, co zagraża ich bezpieczeństwu. Inną sprawą jest powierzchnia zajmowanego mieszkania, często przez osobę samotną o niskich dochodach ale znacznie przekraczające potrzeby powierzchniowe. Towarzystwującym problemem wiążącym się z nadmierną powierzchnią mieszkaniową jest otrzymywanie dodatku mieszkaniowego. Podobne problemy dotyczą także osób starszych na wsi.

Ewentualne zamieszkanie starszej generacji z młodszą generacją wiekowo nawet w rodzinie nie stanowi rozwiązania problemu, ponieważ bardzo często rodzą się nowe, inne problemy.

Nader ważnym problemem jest zagadnienie dyskryminacji i marginalizacji osób w wieku poprodukcyjnym.

Z form dyskryminacji, jakie określili A.A. Zych można zacytować następującą:

- dystansowanie się, czyli unikanie bliskości, kontaktów z osobami starszymi,
- dewaluowanie, to upowszechnianie przekonań o negatywnych cechach ludzi starszych,

⁵ A. Leszczyńska-Rejchert, *Człowiek starszy i jego wspomaganie – w stronę pedagogiki starości*, Olsztyn 2005.

- segregacja, polegająca na izolowaniu jednostek lub grup od środowiska społecznego.

Jeśli chodzi o marginalizację to pomijając szeroko opisane w literaturze pojęcie marginalizacji i to w odniesieniu do osób starszych, zaznaczyć należy marginalizację jako problem seniorów. Najbardziej smutnym jest fakt, że marginalizację starszych ludzi, ich „wielopłaszczyznowe wykluczenie ze społeczeństwa (...), stała się wszechobecna i mocno zakorzeniona w społecznej mentalności”⁶. Również E. Trafiałek uważa, że główne przyczyny marginalizacji społecznej ludzi starszych stanowią głównie warunki ekonomiczne, czyli ubóstwo, oraz uwarunkowania społeczno-kulturowe, niska aktywność w walce o swoje prawa i przywileje, brak zaufania do różnych instytucji, a także jak podaje W. Pędich złe samoorganizowanie się.

Niebyt optymistycznie przedstawia się rola seniorów żyjących w rodzinach swych dzieci, którym są często bardzo potrzebni przy wychowywaniu potomstwa, prowadzeniu gospodarstwa domowego i wsparciu finansowym. Warto zaznaczyć, że instytucje opieki nad dziećmi są nadal jeszcze słabo rozwinięte, a na wsi jest ich brak. Stąd z konieczności w tym celu wykorzystywane są osoby starsze, także często te, które nie mieszkają we wspólnym gospodarstwie.

Problem pojawia się gdy starszy człowiek staje się niesprawny i zaczyna obarczać rodzinę, która nie znajduje dostatecznej pomocy instytucjonalnej w sprawowaniu opieki pielęgnacyjnej w domu. Młodsze pokolenie obciążone permanentną edukacją, pracą zarobkową w warunkach trudnych reguł gospodarki rynkowej, opieki nad własnymi dziećmi będzie, pomimo dobrych chęci, uciekało przed rodzinnymi zobowiązaniami, gdyż opieka nad starszym człowiekiem, nawet najbardziej kochanym, staje się obowiązkiem ponad siły.

Nie można w tym miejscu pominąć pojawiającej się nowej kwestii społecznej, t.j. znęcanie się nad osobami najbliższymi. Pomimo regulacji prawnych chroniących ofiary przemocy wśród najbliższych, przypadki agresji w życiu codziennym pojawiają się i to narastająco. Statystyki wskazują, że przestępstwa przeciwko rodzinie znajdują się na trzecim miejscu wśród ogólnej liczby przestępstw. Obserwacje także wskazują, że poza agresją np. wobec dzieci, żon, konkubin, coraz częściej występuje zjawisko stosowania przemocy wobec osób starszych. Sytuację pogarsza fakt, że osoby starsze funkcjonują poza systemem kontroli społecznej, przebywają przez długi czas w domu i nie stykają się ze środowiskiem zewnętrznym, a więc nie mogą liczyć na jakąkolwiek pomoc. Są zdane na łaskę i niełaskę innych domowników. Czynnikiem prowokującym do

⁶ E. Trafiałek, *Człowiek stary*, [w:] T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. I, Warszawa 2003.

agresji jest też niedołęstwo oraz sytuacja finansowa. Przemoc przybiera różne formy, np. emocjonalną, zaniedbywanie, wykorzystywanie finansowe, fizyczną, opuszczenie.

Inna sprawa to wysokość dochodów osób starszych, czyli emerytury i renty, które u znacznej liczby (blisko 50%) świadczeniobiorców są niskie. Stąd żyją oni często na krawędzi ubóstwa. Z tego też względu nie wykupują wszystkich leków, nie korzystają z usług lekarskich i stomatologicznych oraz nie stosują odpowiedniej diety, a jak wiadomo, coraz więcej chorują i to na kilka chorób jednocześnie. Opieka zdrowotna dla tej populacji jest w Polsce niewystarczająca, ale kryzys w tej dziedzinie dotyczy całości systemu, co wyraźnie ostatnio jest widoczne. Zdrowotne problemy ludzi starszych długo nie były i nadal nie są przedmiotem dostatecznej uwagi zarówno przez lekarzy, jak i administracji państwowej, a nowe regulacje nie wykazują specjalnego zainteresowania potrzebami seniorów. Ich specyficzne potrzeby zdrowotne i pielęgnacyjne mogą podlegać dalszej deprywacji.

Z grupy ludzi żyjących w ubóstwie, często schorowanych i pozbawionych opieki, wywodzą się pensjonariusze domów pomocy społecznej, ostatnio krytykowanych ze względu na ich archaiczną formę. Pensjonariusze postrzegani są jako osoby niesamodzielne i stąd traktowane nazbyt opiekuńczo, co obniża ich poczucie własnej wartości.

Osoby starsze są ofiarami napadów, tak w domach jak i na ulicach, głównie w celach rabunkowych i to często ze skutkiem śmiertelnym.

Wprawdzie rozwój geriatry oraz gerontologii czyni postępy w działaniach na rzecz poprawy jakości życia w okresie starości, ale efekty jeszcze są słabo widoczne, a szczególnie w środowiskach ubogich, zwłaszcza na wsi. Te, a także jeszcze niewymienione problemy zmniejszają poczucie bezpieczeństwa osób starszych i wskazują na istniejącą marginalizację lub automarginalizację osób starszych jako zbiorowości, czego przykładem może być stopniowe eliminowanie ich z aktywnego życia zawodowego i społecznego w momencie przekraczania granicy wieku emerytalnego.

Regulacje prawne dotyczące seniorów oraz podmioty powołane do realizacji podstawowych celów i zadań kwestii społecznych w tym przede wszystkim seniorów

Zagadnienia związane z sytuacją seniorów, pojawiły się kiedy to Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych (na wniosek Argentyny), dostrzegające zjawisko długowieczności, wprowadziło zapis w Powszechnej Deklaracji

Praw Człowieka (uchwalonej 10 grudnia 1948 r.) dotyczący prawa każdego człowieka do zabezpieczenia społecznego.

Prawne zapisy znalazły potwierdzenie w 1966 r. w Międzynarodowym Pakiecie Praw Ekonomicznych, Społecznych i Kulturalnych. Również Międzynarodowa Organizacja Pracy, w licznych konwencjach wpisała prawo każdego do ubezpieczenia społecznego na starość. Europejska Karta Społeczna Rady Europy także daje prawo osobom w podeszłym wieku do ochrony socjalnej.

Kolejny prawny zapis pojawił się w 1982 r. na światowym szczycie zwołanym przez ONZ w Wiedniu na temat starości. W tym samym roku Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło „Międzynarodowy plan działań w kwestii starzenia się społeczeństwa”. Plan ten zawiera 62 zalecenia dla krajów członkowskich dotyczących konkretnych działań na rzecz osób starszych.

Następny dokument przyjęty w 1998 r. przez Zgromadzenie Ogólne ONZ pod nazwą „Zasady działania na rzecz osób starszych” obejmuje 18 zasad w pięciu grupach pryncypiów.

Na podstawie tzw. „Planu Wiedeńskiego” oraz „Zasad działania na rzecz osób starszych” w dniu 30 stycznia 1998 r. Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło kolejny dokument „Konceptyjne Ramy Międzynarodowego Roku Osób Starszych” obejmujący cztery kwestie:

- sytuacji osób starszych,
- indywidualnego rozwoju przez całe życie,
- związków międzypokoleniowych,
- wzajemnych relacji pomiędzy starzeniem się a rozwojem społecznym.

W odpowiedzi na rezolucje ONZ Ówczesny Prezes Rady Ministrów Zarządzeniem z 29 września 1998 r. powołana została Rada Obchodów Międzynarodowego Roku Seniora w Polsce w celu przygotowania programu. Program był oryginalny, podzielony na cztery części w układzie kwartalnym o różnej tematyce (I kwartał – „Dodawanie lat do życia”, II kwartał – „Dodawanie zdrowia do życia”, III kwartał – „Dodawanie życia do lat”, IV kwartał – „Ku międzypokoleniowej solidarności”).

Zgodnie z rezolucją ONZ dzień 1 października 1999 roku ogłoszono „Dniem Ludzi Starszych”.

Z polskich dokumentów najważniejsza jest Konstytucja z 1997 r., w której w art. 67 zapisano prawo każdego obywatela do zabezpieczenia społecznego po osiągnięciu wieku emerytalnego.

Poza konstytucją mamy w Polsce szereg ustaw, uchwał, zarządzeń i rozporządzeń dotyczących rozwiązywania także problemów ludzi starszych, np. ustawy: o samorządzie terytorialnym; o pomocy społecznej; o ubezpieczeniach społecznych; podziale administracyjnym.

Przykładowo wymienione regulacje porządkujące sprawy senioralne przyczyniły się do wielu publikacji wzbogacających wiedzę o seniorach, pokazujące ich sytuację głównie społeczno-ekonomiczną. Najwięcej informacji posiadają publikacje Głównego Urzędu Statystycznego a zwłaszcza pt. „Seniorzy w polskim społeczeństwie”.

To ożywienie lat dziewięćdziesiątych zainteresowania się osobami starszymi, zwłaszcza w środowisku naukowym, w latach ostatnich nieco osłabło. Tymczasem problem nasila się, ponieważ następuje przesuwanie się do grupy wieku poprodukcyjnego licznych roczników z wyżu urodzeń lat pięćdziesiątych i jak wynika z analiz demograficznych, w 2050 roku co trzeci obywatel Polski będzie w wieku powyżej 60 lat.

W związku z rysującą się sytuacją demograficzną polegającą na postępującym procesie starzenia się społeczeństwa, ponownie nastąpiło w latach dwutyśnych ożywienie zainteresowania się problematyką senioralną.

Poza indywidualnymi publikacjami naukowymi w zakresie np. psychologii, pedagogiki, polityki społecznej czy ekonomii często poprzedzonymi konferencjami, pojawiło się wiele programów, w tym Rządowych, strategii działań oraz innych form opracowań dotyczących warunków życia osób w podeszłym wieku i plany zabezpieczenia potrzeb. Przykładowo należy wymienić Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012–2013, który jest pierwszym ogólnopolskim programem przygotowawczym na taką skalę.

W celu realizacji Rządowego Programu opracowane zostały w 2013 roku założenia Długoterminowej Polityki Senioralnej w Polsce na lata 2014–2020. Na potrzeby tego dokumentu przyjęto definicję polityki senioralnej, która jest zgodna z definicją przyjętą przez Pierwsze Światowe Zgromadzenie na temat Starzenia się Społeczeństw (ONZ w 1982 roku) o następującej treści: „Polityka senioralna jest to ogół celowych działań organizacji administracji publicznej wszystkich szczebli oraz innych organizacji i instytucji, które realizują zadania i inicjatywy kształtujące warunki dla godnego i zdrowego starzenia się”.

Następnie jako organ pomocniczy Ministra Pracy i Polityki Społecznej powołano Radę ds. Polityki Senioralnej (luty 2013 r.). Do stałego udziału w jej pracach włączono przedstawicieli ministerstw oraz centralnych organów administracji publicznej jak również przedstawicieli organizacji jednostek samorządu terytorialnego, organizacji trzeciego sektora i eksperci wydelegowani do prac w Radzie.

Opracowano także Strategię działań na rzecz starzejącego się społeczeństwa przygotowane pod kierunkiem prof. dr hab. B. Szatur-Jaworskiej w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich pod patronatem prof. dr hab. Ireny Lipowicz.

Do wielopłaszczyznowych działań wyznaczone zostały po zasięgnięciu

opinii członków Rady ds Polityki Senioralnej, cztery główne obszary wyzwania, zasadniczych dla poprawy jakości życia osób starszych, a mianowicie:

- zwiększający się udział osób starszych w populacji i przygotowanie się na wiele społecznych i ekonomicznych konsekwencji tego zjawiska,
- wydłużenie okresu aktywności zawodowej,
- wykorzystanie potencjału osób starszych w obszarze aktywności społecznej i obywatelskiej,
- zapotrzebowanie na rozwiązania polegające na godzenie życia zawodowego z rodzinnym osób pracujących w wieku 50+ (konieczność sprawowania opieki nad rodzicami lub innymi osobami zależnymi).

W oparciu o Rządowe programy opracowane już i nadal są tworzone raporty wojewódzkie dotyczące aktualnej sytuacji życiowej seniorów i założenia w kierunku poprawy ich warunków życia, głównie ekonomicznych i w zakresie ochrony zdrowia. Na przykład w 2014 roku opracowany i opublikowany został Raport końcowy z badaniami pt. „Sytuacja życiowa i potrzeby osób starszych z terenu województwa kujawsko-pomorskiego w kontekście starzenia się województwa”. W ramach kontynuacji działań na rzecz osób starszych w województwie kujawsko-pomorskim, Wojewoda Kujawsko-Pomorski Ewa Mes z okazji Narodowego Dnia Życia zorganizowała spotkanie gabinetowe (24 marca 2015) na temat ochrony życia osób w podeszłym wieku, z udziałem specjalistów ochrony życia człowieka na różnych etapach jego przebiegu. Przedmiotem dyskusji były następujące zagadnienia:

- czas starości, jako problem społeczny i ludzki,
- zdolność do samodzielnej egzystencji osób w podeszłym wieku,
- opieka i pomoc medyczna wobec problemu utraty sił i naturalnej śmierci,
- eutanazja – prawo czy zbrodnia?

Nie mnożąc przykładów można tylko jeszcze dodać, że w ramach Fundacji Pożytku Publicznego, Jolanta Kwaśniewska prowadzi program, pt. Oswajanie starości, z udziałem w roli głównej wybitnego aktora Franciszka Pieczki.

Dla realizacji celów i zadań dotyczących kwestii społecznych, które swoim zasięgiem obejmują także ludzi w podeszłym wieku, powołane są odpowiednie podmioty.

Do najważniejszych podmiotów należą:

- Ministerstwo Pracy Polityki Społecznej,
- Ministerstwo Zdrowia,
- Główny Urząd Statystyczny,
- Urząd ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych,
- Zakład Ubezpieczeń Społecznych,
- Urząd Nadzoru nad Funduszami Emerytalnymi,

- Urząd Marszałkowski,
- A wśród podmiotów pozarządowych:
- Polski Czerwony Krzyż,
 - Caritas,
 - Polski Komitet Pomocy Społecznej,
 - Rzecznik Praw Obywatelskich,
 - Rada ds. Polityki Senioralnej powołana w lutym 2013 roku.

Funkcjonują także podmioty o charakterze lokalnym, jak np. Wydział Polityki Społecznej Urzędu Wojewódzkiego, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Gminne i Miejskie Ośrodki Pomocy Społecznej, Stowarzyszenia Osób Niepełnosprawnych oraz Kluby Seniora i Koła Gospodyń Wiejskich, które działają w miejscu zamieszkania osób starszych, często samotnych.

Zakończenie

Podsumowując należy podkreślić, że istnieje wiele regulacji prawnych, a w tym programów, strategii i innych opracowań, które ukazały się w latach nowej rzeczywistości t.j. po 1989 roku, szczególnie po roku 2004, poświęconych różnym kwestiom ludzi w podeszłym wieku.

Mamy podmioty powołane dla realizacji celów i zadań polityki społecznej w tym polityki senioralnej a więc obecnie należałoby całą uwagę i działanie skierować na urzeczywistnienie ujętych w programach rozwiązań, na które niecierpliwie czekają seniorzy. Działania na rzecz omawianej kategorii ludzi powinny przede wszystkim uwzględnić prawa człowieka starego, w szczególności jego nie starzejącej się godności. Problemów czekających na rozwiązanie jest sporo i to różnorodnych. Trzeba zacząć odpowiednie działania już dzisiaj.

Aby osiągnąć znaczące efekty, zachodzi wręcz konieczność kompleksowych i zintegrowanych działań w środowisku lokalnym.

Korzystną formą takiego rozwiązania byłoby utworzenie w ramach polityki społecznej podsystemu, który swoim zasięgiem obejmowałby zagadnienia specyficzne dla środowiska osób starszych.

Bibliografia

- Auleytner J., Głębińska K., *Polskie kwestie socjalne na przełomie wieków*, Warszawa 2001.
- Auleytner J., *Polityka społeczna w Polsce i w świecie*, Warszawa 2011.

- Balcerzak-Paradowska B., *Rodzina i polityka rodzinna na przełomie wieków*, Warszawa 2004.
- Błądowski P., *Kwestia starości w UE i w Polsce*, [w:] K. Głębińskiej (red.), *Społeczne skutki integracji Polski z UE*, Warszawa 1999.
- Błądowski P., *Samodzielność osób starszych jako zadanie polityki społecznej*, „Gerontologia Polska”, nr 6 (3–4).
- Czerniawska O., *Starość wczoraj, dziś i jutro*, [w:] W. Wnuk (red.), *Ludzie starsi w trzecim tysiącleciu. Szanse, nadzieje – potrzeby*, Wrocław 2002.
- Dyczewski D., *Ludzie starzy i starość w społeczeństwie i kulturze*, Lublin 1994.
- Głębińska K., *Polityka społeczna w Unii Europejskiej*, Warszawa 2001.
- Golinowska S., *Starzenie się społeczeństw*, „Polityka Społeczna” 1999, nr 9.
- Holzer Z., *Demograficzne uwarunkowania polityki społecznej*, [w:] A. Kurzynowski (red.), *Polityka społeczna*, Warszawa 2006.
- Kwaśniewska K., *Kwestia osób wieku poprodukcyjnego*, [w:] J. Meller (red.), *Zabezpieczenie warunków życia ludności w wieku poprodukcyjnym w województwie Kujawsko-Pomorskim do 2020 roku*, Bydgoszcz 2007.
- Leszczyńska-Rejchert A., *Człowiek starszy i jego wspomaganie – w stronę pedagogiki starości*, Olsztyn 2005.
- Nowicki J., *Historyczne uwarunkowania postrzegania roli człowieka starego w społeczeństwie*, [w:] A. Nowicka (red.), *Wybrane problemy osób starszych*, Kraków 2006.
- Olszewska H., *Starość i starzenie się*, [w:] W. Szewczuk (red.), *Encyklopedia psychologii*, Warszawa 1998.
- Piotrowski J., *Gerontologia i geriatria*, [w:] *Encyklopedia seniora*, Warszawa 1986.
- Pędich W., *Starość*, [w:] W.S. Gomułka, W. Rewerski (red.), *Encyklopedia zdrowia*, t. I Warszawa 2005.
- Rysz-Kowalczyk B., *Społeczna kwestia starości*, Warszawa 1991.
- Semków J., *Społeczne oraz kulturowe wymiary przeżywania okresu późnej dorosłości*, [w:] W. Wnuk (red.), *Ludzie starsi w trzecim tysiącleciu szanse – nadzieje – potrzeby*, Wrocław 2002.
- Seniorzy w Polskim społeczeństwie*. Broszura wydana z okazji Międzynarodowego Roku Seniora GUS, Warszawa 1999.
- Szatur-Jaworska B., *Ludzie stary i starość w polityce społecznej*, Warszawa 2001.
- Szatur-Jaworska B. i in., *Prawa ludzi starych w Polsce a europejskie deklaracje praw człowieka*, „Polityka Społeczna” 1996, nr 10.
- Szatur-Jaworska B., *Społeczne problemy ludzi starych*, [w:] A. Frączkiewicz-Wronka, M. Zrałek (red.), *Polityka społeczna*, Katowice 1998.

- Teterycz M., *Nowe kwestie społeczne: znęcanie się nad osobami najbliższymi, zależnymi, małoletnimi i nieporadnymi*, „Polityka Społeczna” 2003, nr 10.
- Trafiałek E., *Człowiek stary*, [w:] T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. I, Warszawa 2003.
- Graniwskiej D., *Warunki życia emerytów i rencistów w Polsce i w krajach zachodnich*, Warszawa 1999.
- Nowicka A. (red.), *Wybrane problemy osób starszych* „Impuls”, Kraków 2006.
- Zych A.A., *Człowiek wobec starości. Szkice z gerontologii społecznej*, Katowice 1999.